

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА ТРАДИЦІЯ ТА ІСТОРИЧНА СВІДОМІСТЬ

Розглядається культурно-історична традиція як складова історичної свідомості. Зроблено висновок щодо необхідності впровадження основ нової державної політики у сфері культури, що дозволить забезпечити рівноправне входження в культурне світове та європейське середовище на основі сучасного національного мегакультурного розвитку та інтеграції.

Ключові слова: культурно-історична традиція, історична свідомість, культурна спадщина.

Проблема традиції є однією з ключових у вічній суперечці про шляхи людства, про те, що йому слід залишити в минулому та придбати у майбутньому. Через поняття «традиція» і «традиційне» людям тривалий час вдалося висловлювати своє ставлення до минулого і до того, що в минулому вважалось недоторканим. З плином часу феномен традиції піддався науковому осмисленню і сьогодні традиція є об'єктом дослідження релігієзнавства, історії, філології, етнографії, теорії культури, філософії, психології, соціології та інших гуманітарних дисциплін. У загальнофілософському сенсі «традиція» є певним типом відносин між послідовними стадіями розвитку об'єкту, зокрема культури, коли «старе» переходить у «нове» та продуктивно «працює» у ньому.

У сучасній культурологічній літературі поняття «традиція» (від лат. *traditio* – передача) розуміється як соціальна і культурна спадщина, що передається від покоління до покоління та відтворюється у певних суспільствах та соціальних групах; звичаї, обряди, норми поведінки, погляди, смаки, які історично склались та передаються із покоління в покоління [1, с. 238]; будь-який колективний (груповий) стереотип діяльності, що базується на навчанні тощо.

Поняття культурно-історичної традиції являє собою, з одного боку, властивість культури, яка відбиває форму взаємодії з нею людини, а з іншого – елемент історичної свідомості, її буденно-практичну форму, яка співіснує разом із науковою формою історичної свідомості, що в свою чергу проявляється у вигляді концепцій та підходів, сформованих історичною наукою. Історична свідомість як сукупність міфологічних, фольклорних, історико-художніх і наукових цінностей, кількість і зміст яких відповідають системі видів духовної діяльності суспільства в історичному поступі, містить у собі знання історії, узагальнення історичного досвіду, уроків історії, відношення до подій, до історичного процесу, оцінку фактів, переконання. Хоча традиція уособлює буденно-практичний рівень історичної свідомості, який, як правило, зводиться до емоцій, уявлень, суб'єктивної оцінки того, що було, для неї залишається місце і в науці – знанні доведеному, обґрунтованому, вивіреному.

Зазвичай у культурно-історичній традиції часто вбачають джерело моральності і духовності. Будучи складовою історичної свідомості, у якій сполучені три модули історичного часу – минуле, теперішнє і майбутнє, культурно-історична традиція покликана поєднувати минуле і майбутнє. З давніх часів не лише мислителі, філософи, суспільні діячі, але й звичайні люди бажали звертатись до минулого, знайти вирішення питань свого сьогодення. Оцінка подій, ситуацій, з'ясування значення того, що відбувається з нами сьогодні, є однією з функцій історичної пам'яті, оскільки минуле для нас є інобуттям наших сьогоднішніх проблем.

Підсумком багаторічних роздумів про людську індивідуальність, її витоки, виміри та способи артикуляції у просторі культурних смислів, є книга одного з найвидатніших філософів сучасності Ч. Тейлора «Джерела себе». Автор простежує еволюцію поглядів на природу морального блага в їхньому співвідношенні з нашим усвідомленням себе як істоти із внутрішнім виміром. Перед читачем постає панорамна картина еволюції історичних форм такої артикуляції, змалювана яскраво, переконливо, змістовно і напрочуд прозоро – від Платона й Августина через Декарта, Лока і Канта до Ніцше і Фуко.

Але головне спрямування книги пов'язане із нашою сьогоднішньою екзистенційною ситуацією. Тейлор вбачає центральну проблему нашого сучасного морального становища у тому, що ми втрачаємо горизонти культурних смислів, які завжди спонукали людей до пошуків блага. Обговорення цієї проблеми у «Джерелах» природним чином долає міждисциплінарні розподіли, від теології та філософії до методології науки й сучасної літератури та мистецтва, скрізь зберігаючи притаманні Тейлору глибину аналізу та внутрішню напругу думки. «Джерела себе» – це, без сумніву, один із найвизначніших творів з моральної філософії та інтелектуальної історії, які з'явилися протягом останніх десятиліть. Ця книга є джерелом ідей та аргументів для розв'язання проблем сучасної цивілізації [2].

Час з його іпостасями минулого, теперішнього та майбутнього живе в людині, яка неминуче вбирає в себе культурну спадщину, що транслюється традицією. Культурно-історична традиція нерозривно пов'язана із національним менталітетом, типом культури, геополітичними та етнічними тяжіннями тощо, являючи собою якщо не вічність, то у будь-якому разі тривалі, стабільні, малозмінні стани (суспільства та його свідомості, ціннісних орієнтацій), інерцію спокою, укладу, віри.

З нашого погляду, культурно-історичну традицію варто розглядати в трьох основних аспектах: традиція як порядок, традиція як процес, традиція як повнота системи існування тієї чи іншої спільноти. Передусім традицію визначають як порядок наслідування, що забезпечує через певні правила, обов'язки, міру точне відтворення сутності успадкованого, його змісту. Вона не є чимось абстрактним, невловимим, це завжди конкретний порядок: модель, зразок, ціннісний, духовно-емоційний, символічний «стереотип». Окрім того, що традиція є формою соціокультурного наслідування, яке

організоване таким чином, щоб забезпечити адекватне відтворення закладеного у ній змісту, традицією називають і сам процес організованого таким чином наслідування.

Традиція як повнота системи існування тієї чи іншої спільноти або «повна традиція» включає у себе, окрім власне традиції (як її внутрішнього принципу, тобто впорядженого наслідування), розроблену систему моделей наслідування, яка забезпечує збереження кожної моделі, що входить до неї; світогляд, тобто систему уявлень, які підтримують традицію інтелектуально, зокрема ідеологічно; інститути і організації, які забезпечують послідовний і правильний процес наслідування: систему виховання, систему освіти, систему рекрутування та ініціації спадкоємців традиції.

Основними формами передачі традиції є практична імітація (повтор дій) та фольклор. Адекватність передачі досягається багатократними повторами, системами символів, текстів (міфологія) та дій (ритуал). Формами передачі культурно-історичної традиції зумовлене виокремлення міфологічного та реального її змісту. Міфологічний зміст культурно-історичної традиції пов'язаний із початковими елементами історичної свідомості.

На думку О. Лосева, міф є фантастичним відображенням дійсності, що виникає в результаті оживлення природи у первісній свідомості [3], а міфологічна свідомість, окрім того, що визначається єдністю духовного і природного, позбавлена категорії часу – минуле, теперішнє і майбутнє представлені у свідомості первісної людини в єдності.

Міфологічне сприйняття дійсності характерне для людської природи і в наші дні. Воно має прояв перш за все у вибірковому баченні подій, фактів: люди бачать те, що хочуть бачити, і не бачать того, чого бачити не хочуть. Отже, міфологічний зміст культурно-історичної традиції полягає у тому, що, з одного боку, минуле, теперішнє і майбутнє неподільні, минуле немовби накладається на теперішнє, і, таким чином, у міфологічному змісті культурно-історична традиція пов'язана лише з минулим життєвим досвідом людства. Окрім того, міфологічний зміст культурно-історичної традиції позбавляє її об'єктивності. Він залежить від нашого сприйняття, уявлення, думки про неї, від міри розвитку і стану нашої історичної свідомості.

Але реальність все ж існує об'єктивно. Історія існує і діє незалежно від того, як ми її інтерпретуємо. Ми так чи інакше залежимо від минулого, і якщо ми не хочемо його знати, замінюючи знання про нього різного роду міфологемами, ця залежність не усувається. Отже, реальний зміст культурно-історичної традиції виключає будь-яке однобічне, суб'єктивне, перекручене тлумачення фактів, подій, напівправду та замовчування так званих неприємних явищ. Він знаходиться за межами оціночної складової нашої історичної свідомості. Але це не означає, що традиції не слід знати, вивчати, виховувати, що з ними не потрібно рахуватися та їх не потрібно розуміти. Це означає лише те, що вони містять протидію проти маніпулювання ними.

Окрім того, реальний зміст культурно-історичної традиції полягає ще й у тому, що не будь-яка традиція здатна до відтворення у майбутньому. Тільки якщо ця традиція продуктивна, тобто здатна перетворюватися у контексті суспільно нового, сприяючи його розвитку, вона набуває стійкості. Традиція, яка перешкоджає розвитку суспільства, поступово зникає.

Традиція, що має властивість до відтворення, стає механізмом зміни самої культури, оскільки вона виконує функцію не лише збереження, а й передачі, перекладення. Ніщо не залишається незмінним, законсервованим – панує прагнення зрозуміти та виразити старе по-новому.

Багато сучасних дослідників акцентують увагу на можливості примирити ідею традиції з ідеями розвитку, вдосконалення. Закладаючи в історико-культурний ґрунт свою сутність, традиції підлягають змінам росту, розвитку, зберігаючи цю сутність, але змінюючи відповідно з історичною ситуацією форми її прояву. Прикладом може слугувати відомий розподіл К. Леві-Строса культур на «холодні» (що обмежуються відтворенням себе) та «гарячі» (що розвиваються). Більшість вчених ХХ ст. називають «традиціями» як «холодні», так і «гарячі» культури, а також різноманітні внутрішні тенденції, з яких сплітається становлення цих культур.

Зазвичай традиції асоціюються зі специфічними стереотипами поведінки, характерними для специфічних етнічних та регіональних утворень, народів та народностей, хоча окремі дослідження звертаються до загальних традицій сучасної цивілізації глобального рівня. Культурно-історична традиція набуває особливої значущості і водночас підпадає під небезпеку увійти у небуття в часи кризи, коли відбувається злам чи переосмислення ідеалів, ціннісних орієнтирів.

Сьогоднішнє буття української держави, в якій не існує консенсусу в суспільстві з приводу базових цінностей, також викликає проблеми ставлення людини (передусім молодого покоління) до культурно-історичної традиції. Бо майбутнє нашої країни значною мірою залежить від тієї культурної моделі, яка буде обрана у діалозі з культурно-історичною традицією.

Традиції, які пройшли крізь сторіччя, епохи, укорінюються в укладі життя, побуті, культурі, мові, науці, освіті. Вони або успішно протистояли впливу ззовні, або, навпаки, творчо приймали цей вплив, даючи собі нове, інколи зовсім несподіване життя. Саме ці традиції є об'єктом дослідження етнографів, які, вивчаючи побут, характери тих чи інших народів, описують їх господарські заняття, поселення, житло, знаряддя, систему харчування, одяг, прикраси, а також звичаї, обряди, вірування, що супроводжують працю людей, їх народження, виховання, дорослішання, фіксують їх повторюваність та традиційність. Особлива увага приділяється календарним звичаям та святкам. Останні у свою чергу часто супроводжуються піснями, примовками, билінками, які досліджуються вже у межах фольклористики, що включає збір, публікацію та аналіз творів народної творчості. Основне завдання фольклористів при описі традицій уснопоетичної творчості полягає у тому, щоб виявити

та пояснити її закономірності, вивчити долю різних фольклорних жанрів, їхні суспільні, побутові та естетичні функції, їх місце в історії культури.

Українська культурно-історична традиція не однаково збереглася у різних сферах соціального життя, у різних верств населення та на різних територіях країни. Культурно-історичну традицію більшою мірою зберегли окремі етнографічні групи, які, у свою чергу, мають свої особливості в культурі і мові. Найбільш значні з них українські горці (гуцули, лемки, бойки) у Прикарпатті та поліщуки, пінчуки, литвини на Поліссі. Проте певна популярність українського фольклору і народного мистецтва, яка іноді штучно культивується останнім часом, відроджує залишки історичної пам'яті у решти населення країни.

Універсальні цінності і переваги цивілізації «наше суспільство повинно знайти у власних традиціях, – писав Павло Загребельний, – а Україна має стати державою, яка поважає сама себе, а не турбуватися тим, чи поважають її інші. Адже в нас є для цього все: є велика земля з багатючими надрами, є великий народ, мільйони працюючих рук і світлих умів, є держава й конституція, є рідна мова, яка протягом цілих століть витримувала нашість чужих мов, але збереглася, й сьогодні за своїм багатством не поступається найрозвиненішим мовам світу. Про це свідчить хоча б енциклопедія з кібернетики, яку вперше у світі видано українською мовою ще за життя академіка Глушкова. На жаль, і мова наша так само добродушна, як і всі українці. Ви самі бачите, що сьогодні з нею твориться. Як вона засмічується різними вульгаризмами, якимось напівблатняцьким аргом, непотрібними термінами» [4, с. 221].

Мова є важливішою складовою культурно-історичної традиції, засобом передавання з покоління в покоління соціального досвіду. Вона являє собою оберіг, універсальне сховище самосвідомості народу, що концентрує його мудрість і характер. Національна традиція кожного народу щільно пов'язана з його мовою. Через це з відмиранням мови кожен народ мусить часто свою національну традицію, історичну пам'ять «перевдягати» у новіші форми.

Через це, скажімо, безпосередня національна традиція українців пов'язана із «Кобзарем» Шевченка та історичними думами, а не зі «Словом о полку Ігоревім»; так само, як, наприклад, найглибша національна традиція для сучасного англійця пов'язана не стільки із давньоанглійським епосом «Беовульф», скільки із творами В. Шекспіра; як для сучасного німця національна традиція асоціюється не стільки із давньонімецькою «Піснею про Гільдебранта» і навіть не з пізнішою «Піснею про Нібелунгів», скільки із творчістю Й.-В. Гете.

Завдяки сучасній державній політиці у галузі мови за роки незалежності рівень використання української мови в соціальному житті значно виріс, особливо це стосується молоді, яка опанує українську мову, зокрема через систему освіти.

Збереження культурно-історичної традиції відбулося переважно завдяки матеріальним елементам культури – здобуткам літератури та мистецтва, хоча українці до останнього часу були значною мірою позбавлені своєї національної традиції як через замовчування, так і через не друкування «небажаних»

творів, заборону на згадування імен письменників, нелояльних до влади, цілих літературних напрямів і викривленим трактуванням друкованих творів письменників-класиків. Твори Олесея Бердника, Олесея Гончара, Володимира Дрозда, Павла Загребельного, Василя Земляка, Ліни Костенко, Степана Пушика, Василя Симоненка, Василя Стуса, Григора Тютюнника, Бориса Харчука, Валерія Шевчука та сотень інших представників покоління 60–70-х років вже за радянських часів набули статусу «сакральних», активізуючи духовний світ читача в умовах, коли священні тексти релігійних конфесій були недоступні. Назви цих творів – «Собор», «Диво», «Дім на горі», «Майдан», «Берег чекань», «Батьківські пороги», «Покуть», «Галицька брама» та інші – це уречевлені варіанти символу обмеженого, кінцевого простору, світлого і приємного, що протистоїть чужому та сумнівному оточенню.

Наслідувати та відтворювати культурно-історичну традицію, що склалася на момент її становлення, брати участь в її активному вдосконаленні та перетворенні, покликана молодь. Цілком логічним є перенесення пізнавальних та перетворюючих етапів соціалізації особистості загалом на засвоєння та наслідування культурно-історичної традиції зокрема. Молода людина у процесі соціалізації не лише засвоює соціальні норми, культурні цінності, традиції, а й перетворює їх на власні цінності, інтереси, потреби. Якщо для пізнавального етапу соціалізації домінуючим способом діяльності є імітація, то для перетворюючого – новаторство.

До проблематики взаємовідношення молоді і традиції належить питання взаємодії між поколіннями, звертаючись до якого ми знову зіштовхуємося із співвідношенням спадкоємності та новаторства. Досвід поколінь передається лише через покоління, які живуть поруч.

Найбільш детально проблематика покоління як суб'єкта успадкування діахронічної інформації розроблена Х. Ортегою-і-Гасетом, який вважав, що зміна поколінь призводить до «оновлення почуття життя», до появи нових ідей і вірувань. «Окремі» представники покоління оформлюють це «нове почуття життя» в ідеях, тобто створюють нові теорії, твори мистецтва, які засвоюються «масою» цього і наступного поколінь як вірування.

Х. Маріас, проводжуючи ці ідеї, визначив роль кожного покоління в успадкуванні історичного досвіду та, відповідно, передачі традиції, окресливши чіткі межі між ними. На його думку, покоління йдуть один за одним кожні 15 років. Правлять «старші» – люди від 45 до 60 років, прагне до влади покоління «дорослих» – людей від 30 до 45 років, а у молодості – з 15 до 30 років відбувається активна соціалізація. Основна боротьба точиться між поколіннями, що вже склалися та сформували свої вимоги, а молоде покоління Маріас розуміє як покоління спадкоємців, які живуть за традицією, залучені до неї, і на основі цих дійсних вірувань починають випробовувати нові положення, оскільки той простір, на якому вони жили без потреби оновлення й боротьби з оточенням, дозволяє їм бачити обмеженість тієї форми, в якій вони перебувають.

Якщо у межах проблематики взаємодії між поколіннями до 60-х рр. XX ст. молодь виступає як суб'єкт соціального оновлення, то з кінця 60-х – початку 70-х рр. з підйомом молодіжного студентського руху все частіше стали вести мову про конфлікт, кризу або розрив поколінь, а значить, «негативізм» молоді щодо сприйняття культурно-історичної традиції.

Зазначимо, що відносини між поколіннями завжди мали в історії стрибкоподібний характер: періоди передачі культурно-історичної спадщини від одного покоління до другого змінювалися періодами переломів, коли у молодіжній свідомості відбувалася дивергенція традицій, цінностей старших поколінь, і вона створювала свою культуру. Американський соціолог Л. Фойер, апелюючи до Фрейда, вважав, що в основі міжпоколінних конфліктів лежить вічне суперництво між батьком і сином – «Едипів комплекс», коли підліток прагне зайняти в суспільстві місце свого батька. Французький психоаналітик Ж. Мендель протиставляє цьому класичному конфлікту ідею «кризи поколінь». Остання означає, що юнак вже не суперничає з батьком, щоб ідентифікувати себе із ним, а повністю відхиляє його як взірць, відмовляючись від своєї соціально-культурної спадщини. Засновник етології (теорії про генетичну обумовленість поведінки) К. Лоренц вбачав у ворожнечі між поколіннями етологічні корені. Сучасний стан суспільства, на його думку, це масовий невроз, зумовлений тим, що у сучасної людини порушені механізми, що відповідають за підтримання рівноваги між задоволеннями та турботами. Труднощі та перешкоди, що змушували людину вживати необхідні для виживання, але неприємні зусилля, зникли. Звідси – гедонізм, вимога негайного задоволення усіх бажань, нестерпність і лінощі, які завжди супроводжують емоційне та духовне виснаження. А оскільки ці риси особливо поширені у молоді, суспільству загрожує переривання культурної традиції.

Відома американська культуролог і етнограф Маргарет Мід пояснює конфлікт між поколіннями засобом передачі культури від одного покоління до іншого. Вона виокремлює три типи культур – постфігуративну, в якій діти вчать перш за все у своїх попередників; кофігуративну, де діти і дорослі вчать у своїх ровесників; префігуративну, де дорослі вчать у своїх дітей [5, с. 322]. Згідно із даним підходом, постфігуративна культура переважає у традиційному суспільстві, яке орієнтоване перш за все на досвід колишніх поколінь, тобто на традицію та її живих носіїв – людей літнього віку. Традиційне суспільство живе нібито поза часом, усіляке нововведення викликає у ньому підозру. У сучасному світі постфігуративні культури, тобто фактично ті, в яких домінуючим способом трансляції досвіду є культурно-історична традиція, не є провідними. На думку М. Мід, минулого досвіду вже не тільки не достатньо, але й часто він стає шкідливим, заважаючи сміливим та прогресивним підходам. Все більшого значення набуває кофігурація та префігурація як форми існування культури. Міжпоколінна трансмісія культури вбирає у себе інформаційний потік не лише від батьків до дітей, але й зворотно. Молодіжна інтерпретація сучасної ситуації і культурної спадщини здійснює вплив на старше покоління. А молоде покоління зростає у світі, якого не знали старші.

Сьогодні в усіх частинах світу, де народи об'єднані електронною комунікаційною мережею, у молодих людей виникає спільність досвіду, такого досвіду, якого ніколи не було у старших. За таких умов з'являється спокуса нігілістичного ставлення до досвіду минулого, абсолютизації нових принципів духовного життя. Проте, які б нововведення не пропонувала молодь, вони завжди засновані на досвіді минулих поколінь, і, відповідно, на певній культурно-історичній традиції, яка є джерелом історичної спадкоємності ідей.

Як зазначає О. Забужко, у 1890-ті роки стався «перелом, на якому відбулася «зміна історичного гравця», перехід ініціативи від «інтелігенції традиції», що обстоювала, по-драгоманівськи сказавши, «фатальні національно-крайові задачі», до «інтелігенції розриву», що взяла на себе повноваження представляти інтереси «демосу», та супровідна цьому переходові зміна ціннісної парадигми українського руху – з лицарськи-аристократичної на плебейськи-прагматичну, «евдемонічну» (В. Липинський) <...> Саме тоді вперше з'являється у нашій культурі конфлікт «батьків» і «дітей», перший і неомильний симптом «хвороби розриву» [6, с. 553]. Але нічого спільного він не має з класичним російським конфліктом «батьків і дітей», котрий полягає не в апеляції до минулого й «ще минулішого», а навпаки, у тотальному поборюванні його як вже «віджилого» й протиставленні йому радикально нового.

Про 1880-ті рр. «плеядівець» Володимир Самійленко писав: «До старих громадян ми відносилися з повагою, яка межувала з побожністю. Тоді молодь ще не мала звички трактувати все, що старіше й не модерне, як нікчемне й варте складання до архіву» [6, с. 554]. Це майже буквальний перегук зі спостереженням Ф. Ніцше над тим, як витіснялася шляхетська культура спадку у Західній Європі: «Глибока пошана до старості й родовитості <...>, упередженість на користь предків і сторожке ставлення до нащадків – типове явище в моралі людей сильних, і якщо, з іншого боку, люди «нових ідей» майже інстинктивно вірять у «прогрес» і «майбутнє», дедалі втрачаючи повагу до старовини, це вже достатньою мірою викриває нешляхетне походження цих ідей» [7].

Все це доводить, що саме на традиції заснований процес соціалізації, оскільки він припускає засвоєння індивідом соціокультурного досвіду й означає наслідування, підключення до групової пам'яті, укорінення в цьому минулому, що дає йому можливість орієнтуватися у світі і забезпечує почуття надійності та стабільності. Транслювати можна тільки стереотипно організований досвід: норми, цінності, правила поведінки, навички тощо, оскільки його засвоєння ґрунтується на наслідуванні зразкам. Але становлення суб'єкта культури не вичерпується кристалізацією соціокультурного досвіду, а пов'язано також з усвідомленням і протиставленням себе навколишньому світу, заснованому на розвитку самосвідомості як рефлексії інтегральної цілісності свого «Я». Виділення себе із соціальної спільності за допомогою усвідомлення своєї індивідуальності обмежує влада традиції над особистістю. Автономність і самостійність ведуть до пошуку регулятивних основ, що припускають функції цілепокладання і вибору, спираючись на власну

раціональність. Традиція у цьому випадку зі зразка для наслідування перетворюється на об'єкт рефлексії: її осмислюють, порівнюють, оцінюють, а спадщина спадкоємця стає предметом інтерпретації.

Кожне покоління, отримуючи у своє розпорядження певну сукупність традиційних зразків, не просто сприймає їх та засвоює у готовому вигляді, а й завжди здійснює власну інтерпретацію і вибір. У цьому смислі кожне покоління обирає не лише майбутнє, але й минуле. Історії відомі випадки заперечення традицій, від яких не залишилося й сліду – втрачені культури, загинули мови. Суспільство і соціальні групи, сприймаючи одні елементи соціокультурної спадщини, відхиляють інші. Тому традиції класифікують як позитивні (те, що традиційно сприймається) та негативні (те, що традиційно відхиляється). У цьому процесі вирішальна роль належить молоді, яка, так би мовити, здійснює регуляцію сприйняття історичної традиції.

Оволодіння історичними знаннями через систему середньої і вищої освіти сприяють тому, що рівень знайомства молоді з українською культурно-історичною традицією суттєво виріс. Знання з національної історії, культурної традиції, мови, звичаїв та обрядів українського народу, національних історичних постатей і героїв посідають чільне місце в навчальних курсах з історії. Одночасно історична пам'ять молоді недостатньо глибока і структурована. Їй (як і пам'яті всього населення) притаманні радикальні оцінки минулого і ставлення до нього, ідеологічна стереотипність, політичний конформізм та історико-міфологічний утопізм. Тому обережне відношення молоді до історичної пам'яті є позитивною рисою її історичної свідомості. Адже створити новий соціальний образ, виходячи лише з традиційних структур етносу, в сучасних умовах практично неможливо, бо це означає приречення свого народу на самоізоляцію від прогресивного розвитку.

Антонімом поняття «традиція», іншою фундаментальною формою наслідування, у зв'язку з чим те, що унаслідкується, несе в собі новий зміст та має інше призначення – є поняття «інновація». Мета інновації – не у відтворенні старого, а в породженні нового змісту. До того ж традиційний та інноваційний процеси відбуваються не ізольовано – вони проникають один в один. Інновація здатна порушити цілісність та внутрішню адекватність того чи іншого стереотипу, схрестити його з іншими стереотипами. Традиційні форми можуть втратити самототожність, колишнє змістовне співвідношення з іншими традиційними формами. Тому в тій культурі, де інновації відіграють провідну роль, відбувається не лише накопичення, але й втрата, забуття колишнього змісту. Людська культура не вирішує завдання організації нових відомостей відповідно законам і правил вже існуючої системи.

Традиції та інновації практично розчиняються одна в одній. При цьому традиції спрямовують інновації, а інновації перетворюються на традиції. Ці амбівалентні механізми, з яких складається вся людська культура, слугують її адаптації у середовищі, що нескінченно змінюється.

Інноваційність – це характерна риса свідомості молоді і водночас стратегічний принцип соціально-економічного розвитку держави. Саме запровадження

інноваційної моделі розвитку є основою офіційного стратегічного курсу економічного розвитку держави. Впровадження інноваційної моделі розвитку є завданням не тільки економічної політики. Потрібно органічне поєднання політичних, гуманітарних, соціально-психологічних, макро- і мікроекономічних чинників та інституційних передумов, які лише у своєму комплексі здатні надати нових відчутних імпульсів трансформаційним процесам, розвитку суспільства на інноваційній основі.

В українських реаліях основою інноваційного способу розвитку має бути винахідницька діяльність, а одним з найважливіших та найнеобхідніших елементів ресурсного забезпечення інноваційного процесу є висококваліфікований кадровий потенціал. Проте останніми роками були скорочені патентні служби на підприємствах, в установах і організаціях, у науково-дослідних установах. Молодь мало цікавиться науковою діяльністю, особливо в сфері високих технологій. Тому особливого значення в інноваційній моделі набуває система освіти. Реформування системи освіти має сприяти підвищенню рівня шкільної освіти, виявленню та розвитку здібностей кожного окремого учня, об'єднанню науково-технологічного потенціалу технічних навчальних закладів різного рівня акредитації і технологічного потенціалу промислових підприємств.

Нація – це явище більш довготривале, ніж держава, вона може мати і минуле, і майбутнє більш давнє, ніж у конкретної держави. Отже, українська національна ідея, інтегруючи ціннісні орієнтації українського народу, протягом століть має відображати його корені, тобто його національну суть, національне ядро, і водночас має бути спрямованою у майбутнє.

Політика держави за таких умов має бути націлена на формування сучасного погляду, на національний порядок денний, загальнонаціональні інтереси та національну ідею, що вимагає надання таким галузям, як культура, наука і освіта, статусу економічно, соціально і політично значущих; повинна створити засади нової інформованої громадянськості; сприяти розвитку традицій толерантності, коректності та поміркованості у суспільстві, що створить умови для формування культурних, світоглядних і духовних основ українського народу як політичної європейської нації. Сьогодні вкрай необхідне впровадження основ нової державної політики у сфері культури, що дозволить забезпечити рівноправне входження в культурне світове та європейське середовище, але не на базі культурного ортодоксализму, або культурної уніфікації, а на основі сучасного національного мегакультурного розвитку і інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Кононенко Б. И. Культурология в терминах, понятиях, іменах: Справ. учеб. пособие. – М.: Щит-М, 1999. – 406 с.
2. Тейлор Ч. Джерела себе: Творення новочасної ідентичності. – К.: Дух і Літера, 2005. – 691 с.

3. Лосев А. Ф. Диалектика мифа. – М.: Академический Проект, 2008. – 303 с.
4. Загребельний П. Думки наррозхрист, 1974–2003. – [2-ге, доп. вид]. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – 240 с.
5. Мид М. Культура и мир детства: Избранные произведения. – М.: Наука, 1988. – 432 с.
6. Забужко О. С. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. – К.: Факт, 2007. – 638 с.
7. Ницше Ф. По ту сторону добра и зла. Прелюдия к философии будущего. – СПб.: Азбука-классика, 2007. – 238 с.

Вашкевич В. Н. Культурно-историческая традиция и историческое сознание

Рассматривается культурно-историческая традиция как составляющая исторического сознания. Сделан вывод, что сегодня необходимое внедрение основ новой государственной политики в сфере культуры, которая позволит обеспечить равноправное вхождение в культурную мировую и европейскую среду на основе современного национального межкультурного развития и интеграции.

Ключевые слова: культурно-историческая традиция, историческое сознание, культурное наследие.

Vashkevich V. M. Cultural and historical tradition and historical consciousness

Cultural and historical tradition as constituent of historical consciousness is examined. Drawn conclusion, that today necessary introduction of bases of new public policy in the field of a culture that will allow to provide equal in rights included in a cultural world and European environment on the basis of modern national межкультурного development and integration.

Keywords: cultural and historical tradition, historical consciousness, cultural heritage.